

O'QITUVCHINING "SEHRLI TAYOQCHASI": FAOLLIKNI OSHIRUVCHI METODLAR TAHLILI

Abduraxmanova Ilmira Alimjonovna

Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti magistranti,

77-umumiy o'rta ta'lim maktabi o'qituvchisi

alimjonovailmira@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0000-8688-4086>

<https://doi.org/10.5281/zenodo.22842534>

Received: 14 September 2026 • Accepted: 18 September 2026 • Published: 19 September 2026

Annotatsiya.

Ushbu maqolada metodikaning zamonaviy ta'limdagi o'rni va ahamiyati yoritilgan. O'quvchilarning faolligini oshirishga xizmat qiluvchi samarali metodlar tahlil qilinadi. Olimlarning bu boradagi tadqiqotlariga tayanilgan holda, ayniqsa adabiyot darslarida qo'llanilayotgan, amaliy natija berayotgan yondashuvlar – "alifbo metodi" va "mozaika metodi" kabi usullar chuqur tahlil etiladi. Bu metodlar o'quvchilarda mustaqil fikrlash, ijodiy yondashuv va muloqot ko'nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar:

metodika, pedagogika, mustaqil fikr, samaradorlik, yangicha yondashuv, alifbo metodi, mozaika metodi.

Zamonaviy ta'lim tizimi rivojlanishining asosiy bosqichi – o'quvchilarni dars jarayonida faol ishtirok ettirish va ularning bilimlarini ongli, tizimli hamda mustahkam o'zlashtirishlariga erishishdan iboratdir. Hozirgi kunda o'quvchilarni shunchaki bilim egasiga aylantirish emas, balki ularni mustaqil fikrlaydigan, tahlil qiladigan, ijodiy qarorlar chiqara oladigan shaxs sifatida shakllantirish pedagogik maqsadlarga aylangan. Shu nuqtai nazardan qaralganda, o'quvchilarning o'quv jarayonidagi faolligini oshirish, ular ishtirokini yanada kuchaytirishga rag'batlantirish, ta'lim mazmunini samarali yetkazish metodikalari alohida ahamiyat kasb etadi.

Professor Q. Yo'ldoshning ta'kidlashicha: *"Zamonaviy pedagogikaning diqqat markazida – tarbiyalanuvchi shaxsni har tomonlama kamol toptirish, o'ziga xos fikrlaydigan, mustaqil qaror qabul qila oladigan, mas'uliyatni zimmasiga olishdan cho'chimaydigan ijodkor insonni shakllantirish masalasi turibdi."* Bu fikr asosida pedagoglar fidokorona mehnati qilsa, ta'lim sifati, shubhasiz, oshadi.

Metodikaning muhimligi va zamonaviy ta'limdagi o'rni qanday? Metodika – bu ta'lim jarayonining markaziy qismlaridan biri. O'qituvchi bilim egasi bo'lishi bilan birga, uni o'rgatishning samarali usullarini bilmog'i, pedagogik vositalarni vaziyatga qarab to'g'ri tanlay olmog'i zarur.

Ustoz Nazokat Yusufjonovanning ta'biri bilan aytganda, metodika – bu o'qituvchi uchun "sehrli tayoqcha", ya'ni darsdagi harakat, tartib, samaradorlik va natijadorlik garovidir. Zamonaviy pedagogika darslarni o'quv markazida tashkil etishni talab qiladi. Bunda o'quvchi – markaz, o'qituvchi esa yo'naltiruvchi, motivator va tashkilotchi rolini bajaradi.

Adabiyot fanida metodlardan samarali foydalanish juda zarur va muhim amaliyot hisoblanadi. Adabiyot fani o'quvchining ma'naviy-axloqiy kamoloti, estetik didi va nutq madaniyatini shakllantirishda bebaho o'rin egallaydi. Shuningdek, badiiy matnlar orqali hayotiy voqelikni

anglash, ijtimoiy ongini mustahkamlash va shaxsiy dunyoqarashni kengaytirish imkoniyati yaratiladi. Ammo XXI asrning raqamli avlodi ko'proq vizual, interaktiv va qisqa shakldagi taqdimotlarga o'rganib qolgan. Shuning uchun adabiy ta'limda an'anaviy bayon qilish usullaridan voz kechib, o'quvchilarni darsga jalb etuvchi, ularning faol ishtirokini ta'minlovchi metodlardan foydalanish talab etiladi.

Amaliy darslarda qo'llanilayotgan metodlarning barchasi ham birdek samarali bo'lavermaydi. Adabiy ta'limda bir qancha metodlardan foydalangan holda darslarga befarq, mustaqil fikrini bayon qila olmaydigan, telefon va gadjetlarga bog'lanib qolgan o'quvchilarni ham fanga qiziqtirib, fan orqali hayotiy ko'nikmalarni egallashi uchun zamin yaratish mumkin. Bunda amaliy darslarda qo'llanib, natijaga erishgan samarali usullar va metodikalar haqida so'z yuritamiz.

O'qituvchi dars rejasini, vaqt taqsimotini aniq belgilab olishi, bajariladigan vazifalar tartibini puxta rejalashtirib olishi lozim. Kirish mashg'ulotlarida "Mnemonika", "Yozilgan bashoratlar", "Tashrif qog'ozi" metodlaridan foydalangan holda o'quvchi diqqatini jalb qilib olish mumkin. Uyga vazifani so'rash jarayonida "To'g'ri-noma'lum", "Kompozitsiya" metodlaridan foydalanish o'quvchiga ham, o'qituvchiga ham qulaylik yaratadi.

Fikrini mustaqil bildirishga qiynalayotgan, darslarda kam ishtirok etadigan o'quvchilar bilan "Alifbo" metodikasini qo'llash lozim. Bu metodikada sinfdagi o'quvchilar ikki guruhga bo'linadi. O'qituvchi raqamlangan rangli kartochkalarni o'quvchilarga tarqatadi va o'zi javob berishini istagan o'quvchini yashirin raqam asosida doskaga chiqaradi. Ya'ni o'sha tanlovdagi o'quvchiga yashil kartochka berilsa, u esa 6-raqam bilan kodlangan bo'lishi mumkin. O'qituvchi bu kodni bilgan holda qarama-qarshi jamoadagi "6" raqami belgilangan kartochka egasi bilan birga o'sha o'quvchini raqobatga kirishini ta'minlaydi. Harflar yashirilgan kartochkalar yaxshilab aralashtiriladi. Har bir o'quvchi o'tilgan mavzu yuzasidan ko'rsatilgan harf bilan boshlanuvchi gaplar tuzib chiqishi kerak bo'ladi. Bu jarayonda odatda fikr bildirmaydigan o'quvchi ham "raqib" jamoa a'zosidan orqada qolmaslik uchun harakat qiladi. Natijada, unda kreativlik, ma'lumotni eslab qolish, uni tushunarli yetkazib berish va o'z fikrini yangi mavzu g'oyalari bilan uyg'unlashtirgan holda aytib berish ko'nikmalari shakllanadi. Ishtirokchilar ko'rsatilgan harflar bilan boshlanuvchi gap tuzib ketolmasa, topshiriq yakunlanadi. G'alabaga erishgan o'quvchi rag'batlantiriladi. Natijada o'quvchilar keyingi darslarda ma'lumotlarga e'tiborli bo'lishga va asar g'oyasi bilan qiziqishga intiladilar. Bu esa amaliyotda o'z samarasini bergan metodlardan biridir. Shunday jarayonlarda o'qituvchining kreativligi, pozitivligi yuqori ahamiyat kasb etadi.

Yana shunday oddiy, lekin qiziqarli metodikalardan biri – "Mozaika" metodidir. Bu metod kichik badiiy asarlar tahlili vazifasini bajarishda o'qituvchi uchun qulaylik, o'quvchi uchun esa qiziqarli bo'lishini ta'minlaydi. U o'quvchining kuzatuvchanlik, tezkorlik, topqirlik qobiliyatlarini rivojlantiradi va tashabbuskorlik sifatlarini oshirishga xizmat qiladi. O'quvchilarni o'zaro muloqotda bo'lishga, bir-birining fikrini hurmat qilishga hamda yangi bilimlarni qo'llab-quvvatlashga o'rgatadi.

Metodik yondashuvlar orqali shakllanadigan kompetensiyalar

Metodik faoliyat natijasida o'quvchilarda quyidagi kompetensiyalar shakllanadi:

- **Kognitiv kompetensiya:** tahlil, taqqoslash, umumlashtirish qobiliyatlari;
- **Kommunikativ kompetensiya:** fikrni aniq ifodalash, muloqotga kirishish;
- **Ijtimoiy-emotsional kompetensiya:** hamkorlik, murosaga kelish, boshqalarning fikrini hurmat qilish.

Ta'lim sifatini oshirish – bu nafaqat mazmunni yangilash, balki uni yetkazish vositalarini, ya'ni metodikani zamonga moslashtirishdir. O'qituvchi qanday metodlardan foydalanishidan qat'i nazar, asosiy maqsad – o'quvchini o'ylashga, fikrlashga va faol ishtirok etishga undashdan iboratdir. Zamonaviy metodikalarning puxta o'zlashtirilishi va joyida qo'llanishi ta'lim samaradorligini oshiradi, shuningdek, jamiyatga intellektual salohiyati yuksak, fikr yurita oladigan, madaniyatli shaxslarni yetkazib berishga xizmat qiladi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. N.Yusufjonova. Sizda qirq besh daqiqa bor: metodik qo'llanma. Toshkent: "Chashma" MCHJ, 2024. - 142 b.

2. Q. Husanboyeva, R. Niyozmetova. Adabiyot o'qitish metodikasi. Nashr: Innovatsiya-Ziyo, 2022.
3. Q. Husanboyeva. Adabiy ta'lim metodikasi. Toshkent: "INNOVATION ZIYO", 2024. - 322 b.
4. Q. Yo'ldoshev. "Jilovlanmagan Tafakkur mahsuli". Toshkent: "Tafakkur" nashriyoti, 2023-yil. 27-28-betlar.
5. Z. Mirzayeva, K. Jalilov. O'zbek adabiyotini o'qitish metodikasi. Toshkent: Academ Space, 2024. - 296 b.
6. <https://ziyo.uz/docs/2622518>
7. <https://e-library.namdu/uz.docs>

THESIS INFORMATION IN OTHER LANGUAGES

РУССКИЙ

Аннотация. В данной статье рассматривается значение методики преподавания в современном образовательном процессе. Основное внимание уделяется эффективным методам, способствующим повышению активности учащихся. На основе научных исследований анализируются практические методики, особенно применяемые на уроках литературы, такие как «метод алфавита» и «метод мозаики». Эти подходы способствуют развитию самостоятельного мышления, креативности и коммуникативных навыков у школьников.

Ключевые слова: методика, педагогика, самостоятельное мышление, эффективность, инновационные подходы, метод алфавита, метод мозаики.

ENGLISH

Abstract. This article discusses the importance of teaching methodology in the context of modern education. It focuses on effective strategies aimed at increasing student engagement and participation. Drawing on academic research, the article analyzes practical methods used in literature classes, such as the "Alphabet Method" and the "Mosaic Method". These approaches help foster students' independent thinking, creativity, and communication skills.

Keywords: methodology, pedagogy, independent thinking, effectiveness, innovative approaches, alphabet method, mosaic methods used in literature classes, such as the "Alphabet Method" and the "Mosaic Method". These approaches help foster students' independent thinking, creativity, and communication skills.